KẾ TOÁN CƠ BẢN VÀ PHẦN MỀM ĐƠN GIẢN CHO HỘ KINH DOANH: KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VÀ BÀI HỌC CHO VIỆT NAM

TS. Trần Việt Tuấn* - ThS. Nguyễn Thị Hoàng Yến* - ThS. Nguyễn Cẩm Ngọc*

Hộ kinh doanh và DN siêu nhỏ chiếm trên 90% cơ sở kinh doanh ở Việt Nam, đóng góp lớn cho GDP và việc làm, song lại gặp trở ngại trong minh bạch tài chính do thiếu nhân sự kế toán, ngại phần mềm và chi phí dịch vụ cao. Thực trạng này khiến nhiều hộ duy trì trạng thái phi chính thức, dẫn đến hạn chế tiếp cận vốn và gây khó khăn cho quản lý nhà nước. Kinh nghiệm quốc tế (Hàn Quốc, Singapore, Thái Lan) cho thấy ba giải pháp khả thi: đơn giản hóa kế toán, hỗ trợ phần mềm giá rẻ và tập huấn ngắn hạn. Bài viết đề xuất Việt Nam triển khai đào tạo kế toán cơ bản, phát triển phần mềm tối giản, dịch vụ giá rẻ và cơ chế chính sách đồng bộ. Kế toán cần trở thành công cụ đồng hành, góp phần nâng cao minh bạch và tạo nền tảng cho kinh tế số bền vững với hộ kinh doanh, DN nhỏ, siêu nhỏ trong thời gian tới.

• Từ khóa: *hộ kinh doanh; dn siêu nhỏ; kế toán; phần mềm kế toán; cải cách thuế; minh bạch tài chính.*

Household businesses and micro-enterprises account for over 90% of business entities in Vietnam, making significant contributions to GDP and employment. However, they face major challenges in financial transparency due to the lack of accounting personnel, reluctance to use software, and high service costs. This reality has kept many in an informal state, limiting access to finance and complicating state management. International experiences (South Korea, Singapore, Thailand) highlight three practical solutions: simplified accounting, subsidized low-cost software, and short-term training. This paper proposes that Vietnam adopt basic accounting training, develop minimalist software, promote affordable accounting services, and establish coherent policy mechanisms. Accounting should become a supportive tool, enhancing transparency and laying the foundation for a sustainable digital economy for household businesses and micro-enterprises in the future.

• Key words: *household businesses; micro-enterprises; accounting; accounting software; tax reform; financial transparency.*

Ngày nhận bài: 17/01/2026
Ngày gửi phản biện: 27/02/2026
Ngày duyệt đăng: 28/3/2026
DOI: https://doi.org/10.71374/jfarv.v26.i310.53

Mở đầu

Hộ kinh doanh và doanh nghiệp (DN) siêu nhỏ là "huyết mạch" của nền kinh tế Việt Nam, hiện diện từ chợ truyền thống đến phố phường đô thị, đóng góp trên 90% tổng số cơ sở kinh doanh và tạo ra hàng chục triệu việc làm (Tổng cục Thống kê, 2022). Dù quy mô nhỏ bé, nhưng giữ vai trò quan trọng trong duy trì sự năng động và bản sắc kinh tế Việt Nam.

Tuy nhiên, con đường chính quy hóa hoạt động của khu vực này đang vấp phải một rào cản lớn: kế toán và thuế. Đa phần hộ kinh doanh không có nhân sự chuyên trách, quen ghi chép thủ công, ngại tiếp cận phần mềm hay dịch vụ kế toán (Phạm & Trần, 2021). Đối với DN siêu nhỏ, chi phí thuê kế toán vượt quá khả năng, trong khi các phần mềm hiện có thường phức tạp, thiết kế cho DN vừa và lớn. Hệ quả là nhiều hộ kinh doanh lựa chọn duy trì trạng thái "phi chính thức", gây thất thu ngân sách và cản trở cải cách (World Bank, 2020). Do đó, vấn đề kế toán, thuế không chỉ là kỹ thuật quản trị tài chính, mà chính là chìa khóa của cải cách. Nếu không tháo gỡ nút thắt này, nỗ lực chính quy hóa hộ kinh doanh sẽ khó đi đến thành công. Ngược lại, nếu có chính sách hỗ trợ thiết thực như tập huấn kế toán cơ bản, phần mềm thân thiện, hay dịch vụ khai thuế trọn gói giá rẻ thì hàng triệu hộ kinh doanh sẽ được chắp cánh, tự tin hòa nhập với khuôn khổ pháp lý mới. Bài viết này, sẽ phân tích thực trạng, tham chiếu kinh nghiệm quốc tế và đề xuất các giải pháp nhằm giúp hộ kinh doanh và DN siêu nhỏ vượt qua rào cản kế toán, thuế, mở ra con đường cải cách bền vững.

Thực trạng về kế toán và thuế ở hộ kinh doanh & DN siêu nhỏ

Hộ kinh doanh và DN siêu nhỏ chiếm số lượng

** Học viện Tài chính; email:tranviettuan@hvtc.edu.vn*

lớn trong cơ cấu kinh tế Việt Nam. Theo World Bank (2020), hơn 90% cơ sở kinh doanh thuộc nhóm này, đóng góp khoảng 30% GDP và tạo hàng chục triệu việc làm. Đặc trưng của họ là quy mô nhỏ, lao động ít (thường dưới 10 người) và hoạt động mang tính gia đình (Tổng cục Thống kê, 2022). Mô hình này phản ánh tính linh hoạt: dễ khởi nghiệp, ít vốn ban đầu, nhanh thích ứng nhu cầu thị trường. Song vì quy mô hạn chế và quản trị gia đình, đa số thiếu nền tảng quản lý hiện đại, nhất là về kế toán, thuế. Việc ghi chép doanh thu, chi phí chủ yếu dựa vào trí nhớ hoặc kinh nghiệm, khiến nhiều hộ rơi vào tình trạng nửa chính thức, khó đáp ứng yêu cầu minh bạch của nền kinh tế hội nhập.

Phần lớn hộ kinh doanh không có nhân sự kế toán. Khảo sát của Phạm và Trần (2021) cho thấy, hơn 70% hộ không thuê hoặc bố trí kế toán, mà chủ hộ tự đảm nhận dù chưa được đào tạo. Hệ quả là sổ sách sơ sài, dễ sai sót, gây tranh cãi khi quyết toán thuế. Nhiều hộ coi kế toán chỉ là thủ tục đối phó cơ quan thuế, xuất phát từ tâm lý ngại phức tạp và từ việc chế độ hiện hành mang tính chuẩn mực cao, khó áp dụng cho quy mô siêu nhỏ (Nguyen, 2020). Đồng thời, chi phí thuê dịch vụ kế toán vượt khả năng: một hộ doanh thu vài trăm triệu đồng/năm khó chi hàng triệu đồng/tháng cho dịch vụ kế toán chuyên nghiệp. Như vậy, họ vừa không đủ khả năng tự làm, vừa khó thuê ngoài.

Trong bối cảnh số hóa, nhiều phần mềm kế toán đã ra đời nhưng chủ yếu phục vụ DN vừa và lớn, với chức năng phức tạp, yêu cầu đào tạo và hạ tầng công nghệ (Nguyen, 2020). Khi áp dụng cho hộ kinh doanh, chúng thường trở thành gánh nặng hơn là công cụ. Thị trường đa dạng cũng gây "quá tải thông tin": một hộ nhỏ khó lựa chọn giữa hàng chục sản phẩm khác nhau, nhiều chủ hộ thậm chí không biết đến phần mềm phù hợp hơn. Vì hạn chế kỹ năng công nghệ và chi phí, đa số vẫn ghi chép thủ công bằng sổ tay hay giấy nháp. Cách này dễ sai số, thất lạc dữ liệu, thiếu minh bạch khi đối chiếu thuế (Phạm & Trần, 2021). Về lâu dài, sẽ bất lợi cho cả hộ kinh doanh lẫn quản lý nhà nước, làm giảm hiệu quả thu ngân sách.

Hạn chế trong kế toán, thuế không chỉ ảnh hưởng đến từng hộ mà còn để lại hệ lụy cho toàn bộ nền kinh tế. Trước hết, làm giảm tính minh bạch của khu vực phi chính thức, khiến Nhà nước khó nắm bắt chính xác quy mô và dòng chảy kinh tế. Tiếp đó, kìm hãm phát triển khi hộ thiếu sổ sách chuẩn mực, khó vay vốn ngân hàng hay ký hợp đồng lớn. Cuối cùng, duy trì tâm lý né tránh công tác sổ sách kế toán, làm chậm quá trình hiện đại hóa và hội nhập.

Nói cách khác, kế toán, thuế hiện nay vừa là điểm nghẽn, vừa là phép thử cho chính sách công. Nếu không có giải pháp phù hợp, khu vực huyết mạch này sẽ tiếp tục bị bỏ lại phía sau trong tiến trình phát triển.

Nguồn: SlimCRM

Kinh nghiệm quốc tế và bài học cho Việt Nam

1. Hàn Quốc: Triển khai nền tảng "one-click accounting" cho tiểu thương, tích hợp dữ liệu ngân hàng, hóa đơn và thuế, cho phép hoàn tất kê khai chỉ bằng vài thao tác (Korea Small Business Institute, 2020). Giải pháp này được chính phủ hỗ trợ chi phí, giúp chủ hộ không cần chuyên môn kế toán vẫn dễ dàng thực hiện nghĩa vụ thuế.

2. Singapore: Phần mềm kế toán miễn phí cho DN nhỏ thông qua chương trình SMEs Go Digital, cung cấp phần mềm kế toán miễn phí hoặc được trợ giá tới 70% cho DN nhỏ (Infocomm Media Development Authority [IMDA], 2021). Các phần mềm này có giao diện tối giản, kết nối trực tiếp với hệ thống thuế quốc gia và được phát triển bởi cả nhà nước lẫn các công ty fintech, tạo nên thị trường cạnh tranh và chi phí thấp.

3. Thái Lan chú trọng đào tạo ngắn hạn. Chương trình "3-day bookkeeping workshop" cung cấp kiến thức ghi sổ thu - chi cơ bản cho tiểu thương, minh họa bằng ví dụ gần gũi như quán ăn, tạp hóa, vận tải nhỏ. Sau khóa học, người tham gia nhận tài liệu và hỗ trợ trực tuyến từ cán bộ thuế (Thailand Ministry of Finance, 2019).

4. Bài học cho Việt Nam

Từ kinh nghiệm trên, có thể rút ra ba gợi ý chính:

Một là, đơn giản hóa quy trình: ứng dụng công nghệ theo hướng tự động hóa như Hàn Quốc.

Hai là, hỗ trợ tài chính - công nghệ: trợ giá phần mềm kế toán chuẩn hóa, khuyến khích fintech tham gia, như Singapore.

Ba là, đào tạo ngắn hạn, dễ hiểu: tổ chức tập huấn thực hành, sử dụng ví dụ sát thực tế, như Thái Lan.

Như vậy cho thấy, thành công của các quốc gia có điểm chung là: coi kế toán là công cụ hỗ trợ chứ không phải gánh nặng, đặt trọng tâm vào sự đơn giản, chi phí thấp và tính hữu dụng. Đây là định hướng quan trọng để Việt Nam xây dựng chính sách hỗ trợ hộ kinh doanh và DN siêu nhỏ trong tiến trình cải cách.

Giải pháp kế toán cho hộ kinh doanh & DN siêu nhỏ

Thứ nhất là, đào tạo kế toán cơ bản - "mỗi hộ một kế toán mini". Hiện tại, thiếu kiến thức kế toán cơ bản là rào cản lớn với hộ kinh doanh. Nhiều chủ hộ chỉ ghi chép rời rạc hoặc không theo dõi dòng tiền, dẫn đến nhầm lẫn, thất thoát và khó tiếp cận tín dụng, thuế (Nguyen & Le, 2020). Vì vậy, giải pháp là tổ chức lớp tập huấn 3-5 ngày, miễn phí hoặc phí tượng trưng, tập trung vào kỹ năng thiết yếu: ghi chép thu - chi, lưu giữ hóa đơn, lập báo cáo đơn giản. Tài liệu nên minh họa bằng ví dụ quen thuộc như sổ quán phở, cửa hàng tạp hóa… Qua đó, hộ kinh doanh nhận thấy, kế toán là công cụ bảo vệ quyền lợi, chứ không phải gánh nặng.

Thứ hai là, mô hình "đôi bạn đồng hành", theo đó, sinh viên kế toán - kiểm toán có thể hỗ trợ hộ kinh doanh trong thời gian thực tập, tạo mô hình "mỗi hộ một kế toán mini". Hàn Quốc đã áp dụng thành công mô hình kết nối sinh viên - tiểu thương, đem lại lợi ích kép (Korea Small Business Institute, 2020). Tại Việt Nam, sự phối hợp giữa trường đại học, hiệp hội nghề nghiệp và chính quyền có thể triển khai, vừa nâng cao năng lực kế toán, vừa gắn kết cộng đồng.

Thứ ba là, phần mềm kế toán siêu đơn giản, chi phí thấp. Phần mềm hiện hành chủ yếu phục vụ DN vừa và lớn, nhiều tính năng phức tạp khiến hộ nhỏ nản lòng (World Bank, 2020). Cần phát triển phần mềm chuẩn hóa chỉ với vài chức năng: Ghi nhận doanh thu; Ghi nhận chi phí; Quản lý tồn kho; Xuất báo cáo thuế. Các ứng dụng đó cần hoạt động trên cả điện thoại và máy tính để phù hợp với tiểu thương.

Thứ tư là, chính sách miễn/giảm phí. Nhà nước có thể miễn hoặc trợ giá phần mềm 1-2 năm đầu. Singapore đã thành công với chính sách này trong chương trình SMEs Go Digital (IMDA, 2021). Ngoài ra, có thể triển khai mô hình "ứng dụng cộng đồng", nhiều hộ trong cùng chợ, khu phố dùng chung một nền tảng với đội ngũ hỗ trợ tập trung, giúp giảm chi phí và tăng liên kết cộng đồng.

Thứ năm là, dịch vụ kế toán & khai thuế trọn gói giá rẻ. Thực tế, không phải hộ nào cũng có thể tự học phần mềm. Do vậy, cần phát triển dịch vụ kế toán trọn gói giá rẻ, nơi một nhân sự phục vụ 20-30 hộ, giảm mạnh chi phí so với thuê riêng. Ở Trung Quốc, fintech đã cung cấp dịch vụ chỉ vài chục USD/năm nhờ tự động hóa và khách hàng lớn (OECD, 2019), cho thấy khả năng nhân rộng ở Việt Nam.

Thứ sáu là, khung chuẩn dịch vụ từ Nhà nước. Để tránh tình trạng "mạnh ai nấy làm", Nhà nước cần ban hành khung chuẩn: phạm vi dịch vụ tối thiểu, mức giá tham chiếu, tiêu chuẩn bảo mật. Nhờ đó, hộ kinh doanh yên tâm lựa chọn dịch vụ, tránh rủi ro và chi phí bất hợp lý.

Thứ bảy là, hỗ trợ chính sách đồng bộ. Nhà nước giữ vai trò điều phối, với các giải pháp: (i) Miễn/giảm thuế và phí cho hộ dùng phần mềm chuẩn hóa; (ii) Đặt hàng công ty CNTT xây dựng nền tảng kế toán quốc gia, liên thông thuế.;(iii) Xây dựng cổng thông tin điện tử cung cấp tài liệu, video hướng dẫn, hỗ trợ trực tuyến.

Thứ tám là, DN cung cấp phần mềm và dịch vụ cần cam kết: dễ dùng, chi phí hợp lý, bảo mật

cao. Minh bạch và ổn định giá dịch vụ là chìa khóa để tạo niềm tin.

Đặc biệt, hộ kinh doanh cần thay đổi tư duy, chuyển dần từ ghi chép thủ công sang công cụ số. Kinh nghiệm Thái Lan cho thấy, chỉ cần một khóa tập huấn ngắn, nhiều hộ đã nhận rõ lợi ích của việc ghi sổ bài bản (Thailand Ministry of Finance, 2019). Các giải pháp đào tạo kế toán cơ bản, phần mềm tối giản, dịch vụ trọn gói giá rẻ và chính sách hỗ trợ đồng bộ đều hướng đến mục tiêu chung: biến kế toán thành người bạn đồng hành của hộ kinh doanh. Thành công không chỉ phụ thuộc công nghệ hay luật pháp, mà cần sự chung tay: Nhà nước kiến tạo, DN dịch vụ cung cấp giải pháp, trường đại học hỗ trợ nhân lực và hộ kinh doanh chủ động tiếp nhận. Khi đó, cải cách sẽ không còn đơn độc, mà là hành trình đồng hành vì một nền kinh tế minh bạch và bền vững.

Tác động và ý nghĩa lâu dài

- Minh bạch tài chính, chìa khóa tiếp cận vốn ngân hàng. Việc áp dụng kế toán, dù tối giản, giúp hình thành "hồ sơ tín nhiệm", minh chứng quan trọng để ngân hàng đánh giá. Khi dòng tiền được ghi chép rõ ràng, khả năng tiếp cận vốn của tiểu thương sẽ rộng mở.

- Thu hẹp khoảng cách giữa hộ kinh doanh và DN. Thực tế cho thấy, hộ kinh doanh từ lâu tồn tại trong "vùng xám", đóng góp lớn nhưng thiếu tính chính quy. Sự thiếu vắng sổ sách khiến họ thường bị loại khỏi ưu đãi thuế và hỗ trợ vốn. Khi kế toán được áp dụng rộng rãi, hộ kinh doanh có thể dần tiệm cận DN, tham gia hệ sinh thái chính quy và bình đẳng hơn (Nguyen & Le, 2020).

- Trong kỷ nguyên số, dữ liệu tài chính minh bạch là nền tảng hoạch định chính sách và quản lý vĩ mô. Khi hàng triệu hộ tham gia hệ thống kế toán điện tử, Nhà nước sẽ có cơ sở dữ liệu toàn diện để quản lý thuế, hỗ trợ chính sách, đồng thời thúc đẩy một môi trường kinh doanh minh bạch, hiện đại (OECD, 2019).

- Ý nghĩa xã hội, áp dụng kế toán sẽ mở lối cho hộ kinh doanh bước vào quỹ đạo chính quy. Kế toán cần được coi là người bạn đồng hành, giúp tiểu thương an toàn trước biến động thị trường, thay vì gánh nặng giấy tờ.

Kết luận & kiến nghị

Cải cách kế toán cho hộ kinh doanh và DN siêu nhỏ là bước ngoặt tất yếu để tăng minh bạch, hội nhập và phát triển bền vững. Đào tạo cơ bản, phần mềm đơn giản, dịch vụ giá rẻ và chính sách hỗ trợ sẽ giúp hộ không còn đơn độc. Kế toán cần trở thành chiếc cầu nối giữa hộ với luật pháp, ngân hàng và nền kinh tế số. Thành công chỉ có thể đạt được từ sự tổng hòa: Luật pháp + Công nghệ + Bàn tay hỗ trợ.

Kiến nghị:

1. Khởi động chương trình quốc gia "Kế toán cho mọi hộ", tương tự phong trào xóa mù chữ trước kia, huy động Nhà nước, trường đại học, hiệp hội và DN cùng tham gia.

2. Các công ty phần mềm, dịch vụ kế toán, fintech cần cung cấp giải pháp đơn giản, chi phí thấp, bảo mật cao.

3. Hộ kinh doanh chủ động tiếp nhận, coi kế toán là công cụ bảo vệ quyền lợi.

Một nền kinh tế chỉ thật sự vững mạnh khi "mạch máu nhỏ nhất" - hộ kinh doanh được nuôi dưỡng bằng sự minh bạch và niềm tin. Và kế toán chính là chìa khóa mở ra cánh cửa ấy.

Tài liệu tham khảo:

Báo Chính phủ. (2025, 15 tháng 8). Hướng dẫn phương pháp tính thuế cho hộ kinh doanh.

Economica Vietnam. (2023). Địa vị pháp lý của hộ kinh doanh: Thực trạng và giải pháp. Hà Nội: Economica Vietnam.

Friedrich Naumann Stiftung Vietnam. (2021). Báo cáo nghiên cứu: Giải pháp thuận lợi hóa hoạt động hộ kinh doanh.

Mekong Business Initiative. (2017). "Chính thức hóa" hộ kinh doanh ở Việt Nam: Thực trạng và đề xuất.

Ministry of Justice. (n.d.). Những bất cập trong chính sách thuế đối với hộ kinh doanh. Bộ Tư pháp - Chính sách doanh nghiệp.

Quản lý Nhà nước. (2024, 29 tháng 10). Nâng cao năng lực quản lý hộ kinh doanh tại Việt Nam.

Tạp chí Kinh tế & Tài chính. (2019, 7 tháng 2). Thực trạng hoạt động của hộ kinh doanh ở Việt Nam.

Thời báo Tài chính Việt Nam. (2025, 31 tháng 5). Đơn giản hóa tối đa chế độ kế toán để hộ kinh doanh chuyển thành doanh nghiệp.

Bộ Tài chính. (2021). Thông tư số 88/2021/TT-BTC: Hướng dẫn chế độ kế toán cho hộ kinh doanh, cá nhân kinh doanh. Hà Nội: Bộ Tài chính.

Chính phủ. (2021). Nghị định số 01/2021/NĐ-CP về đăng ký doanh nghiệp. Hà Nội: Chính phủ.

Quốc hội. (2020). Luật Doanh nghiệp số 59/2020/QH14. Hà Nội: Quốc hội nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam.